

საქართველოს გარემოს დაცვისა და
სოფლის მეურნეობის მინისტრის მოადგილეს,
ქალბატონ ნინო თანდილაშვილს

(მის: მარშალ გელოვანის გამზ. N6,

საგანი: სს „კავკასიის ქარის კომპანიის“ პოზიცია საზოგადოება ბუნების
კონსერვაციისთვის - საბუკოს და „Birdlife International“-ს მიერ სამინისტროში
წარდგენილ მოსაზრებებსა და შენიშვნებზე

ქალბატონო ნინო,

თქვენი 2020 წლის 3 ნოემბრის N10391/01 წერილის პასუხად, დანართების სახით,
წარმოგიდგენთ, სს „კავკასიის ქარის კომპანიის“ პოზიციას „კასპის ქარის
ელექტროსადგურის (დაგეგმილი სიმძლავრე 54 მგვტ.) მშენებლობისა და
ექსპლუატაციის, 110 კვ ეგზ-ის გაყვანის და 110 კვ ქვესადგურის განთავსების“ პროექტის
გარემოზე ზემოქმედების შეფასების ანგარიშზე საზოგადოება ბუნების
კონსერვაციისთვის - საბუკოს და „Birdlife International“-ს მიერ სამინისტროში
წარდგენილ მოსაზრებებსა და შენიშვნებთან დაკავშირებით.

იხ. დანართები:

- დანართი #1 „Birdlife International“-ს წერილი კომპანიის კომენტარებით
- დანართი #2 საბუკოს წერილი კომპანიის კომენტარებით

პატივისცემით,

ზურაბ გორდეზიანი
სს „კავკასიის ქარის კომპანია“
გენერალური დირექტორი

საბუკოს მოსაზრებები სს „კავკასიის ქარის კომპანიის“ კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტთან დაკავშირებით წარმოდგენილი დამატებითი ინფორმაციის შესახებ

თბილისი

6 ოქტომბერი, 020 წელი საკონტაქტო ელ. ფოსტა: office@sabuko.org

შესავალი

2020 წლის 7 სექტემბერს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტროს ვებ-გვერდზე გამოქვეყნდა [განცხადება](#), სს “კავკასიის ქარის კომპანიის”, კასპის ქარის ელექტროსადგურის მშენებლობისა და ექსპლუატაციის პროექტზე ადმინისტრაციული წარმოების შეჩერების შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს პირველი შემთხვევა არ არის, როდესაც სამინისტრო, პროექტთან დაკავშირებით, მსგავსი სახის გადაწყვეტილებას იღებს და კომპანიის მიერ წარმოდგენილ გარემოზე ზემოქმედების შეფასების (გზშ) დოკუმენტაციის ხარვეზებზე მიუთითებს (პირველად პროექტზე ადმინისტრაციული წარმოება 2020 წლის 22 მაისს [შეწყდა](#)).

კომპანიის მიერ მეორედ წარმოდგენილი [ინფორმაცია](#), არ შეესაბამება გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსით განსაზღვრულ ვალდებულებებსა და კვლავ ვერ პასუხობს სამინისტროს მოთხოვნებს. კერძოდ:

(1) კომპანია სამინისტროს პასუხად ისევ მიუთითებს გზშ ანგარიშის თავებზე, მიუხედავად იმისა, რომ სამინისტროსთვის ეს ინფორმაცია საკმარისი არაა გადაწყვეტილების მისაღებად;

(2) კომპანიას არ ჩაუტარებია დამატებითი კვლევა; სამინისტროს დასმული საკითხების დაზუსტება/წარმოდგენა, არათუ მცირე საველევე კვლევას მოითხოვდა, არამედ ახალი გარემოზე ზემოქმედების შეფასების დოკუმენტაციის მომზადებას.

კომპანიის პასუხი:

გარემოსდაცვითი შეფასების კოდექსის მიხედვით პროცესი საკმაოდ მოქნილია. პროცესის მიზანია გზშ-ს შეფასებაში ჩაერთოს როგორც კომპანია და გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, ასევე მესამე მხარე - ყველა სხვა დაინტერესებული მხარე. შეფასების პროცესის დროს მესამე მხარეს შეუძლია წარმოადგინოს თავისი მოსაზრებები, რისი განხილვაც ხდება სამინისტროს მიერ და საჭიროების შემთხვევაში შესაძლებელია პროცესის შეჩერება და კომპანიისთვის დამატებითი ინფორმაციის ან უკვე არსებული ინფორმაციის დაზუსტების თხოვნა. ზემოთხსენებული შეჩერებების დროს სამინისტრომ კომპანიას მოსთხოვა ზოგიერთი ინფორმაციის დაზუსტება, რაც მას უკვე წარმოდგენილი ჰქონდა გზშ-ს დოკუმენტში.

გვსურს, ყურადღება გავამახვილოთ იმ საკითხებზე, რომლებიც პროექტის განხორციელებისათვის მთავარ დამაბრკოლებელ ფაქტორებს წარმოადგენს და ჩვენი აზრით, სამინისტროს არ აძლევს შესაძლებლობას გასცეს გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილება.

კვერნაკის ქედის შერჩევა და ალტერნატივების წარმოდგენის საკითხი

გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის მინისტრის 2020 წლის 2 სექტემბრის [წერილით](#), ხელმეორედ დმინისტრაციული წარმოების შეჩერება განაპირობა ექსპერტიზის ჩატარების პროცესში ინფორმაციის დაზუსტების საჭიროებამ. კერძოდ, თუ რატომ მოხდა კვერნაკის ქედის შერჩევა, მაშინ, როცა საპროექტო არეალი ფრინველთათვის სპეციალური კონსერვაციული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიაა; ამასთანავე, სამინისტრო, სკოპინგის ეტაპიდან მოყოლებული, მოითხოვდა ქარის ტურბინების განთავსების ალტერნატიული ვარიანტების წარდგენას, მათ შორის, ისეთი ალტერნატივის, რომელიც არ კვეთს ფრინველთათვის მნიშვნელოვან ტერიტორიებს.

მნიშვნელოვანია, რომ კომპანიას გზშ ანგარიშში არამხოლოდ უნდა წარმოედგინა ალტერნატივა, რომელიც არ კვეთს კვერნაკის ქედს, არამედ შეეფასებინა ქარის ელექტროსადგურის განთავსების შემთხვევაში, ბიომრავალფეროვნებაზე და სოციალურ გარემოზე ზემოქმედებაც.

სკოპინგის ეტაპიდან დაწყებული - დღემდე, კომპანიამ ვერ შეძლო არგუმენტირებულად განეხილა და წარმოედგინა რიგი საკითხები, განსაკუთრებით კი, პროექტის ადგილმდებარეობის ალტერნატივა, რომელიც არ კვეთს ფრინველთათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე ტერიტორიასა და “ზურმუხტის ქსელის” საიტს - კვერნაკის ქედს.

კომპანიის კომენტარი:

პროექტის დაგეგმვის ეტაპზე, სს „კავკასიის ქარის კომპანია“-მ იხელმძღვანელა როგორც ადგილობრივი, ასევე საერთაშორისო სტანდარტებისა და საუკეთესო პრაქტიკით. დაგეგმვის პროცესში, ქართველ და საერთაშორისო ექსპერტებთან კონსულტაციით შეფასდა, თუ რამდენად არის სამართლებლივად შესაძლებელი ქარის ელექტროსადგურის პროექტის განხორციელება ზურმუხტის ზონაში. სხვადასხვა ქვეყნების მაგალითების დეტალური შესწავლით დადასტურდა, რომ საერთაშორისო მასშტაბით ზურმუხტის ტერიტორიაზე ქარის ელექტროსადგურების განთავსების არაერთი შემთხვევა/პრეცედენტი არსებობს, მათ შორის:

- ავსტრიაში, ბურგენლანდის რეგიონში დადგმულია 400-ამდე (900 მგვტ) ქარის ტურბინები. ეს ტერიტორიები არწივებისა და სხვა მტაცებელ ფრინველების მნიშვნელოვან ჰაბიტატებს წარმოადგენენ. მიუხედავად ამისა, კვლევები აჩვენებს, რომ ოპერირების დროს ტურბინებს არ ჰქონიათ უარყოფითი გავლენა ფრინველებზე;
- საბერძნეთში, პანაჰაიკოს რეგიონში 50 მგვტ-იანი ქარის ელექტროსადგური უკვე 10 წელიწადზე მეტია ოპერირებს. ქეს-ის ტერიტორია კვეთს Natura 2000-ის ტერიტორიას. მიუხედავად ამისა, ოპერირების დროს არ დაფიქსირებულა ფრინველების ტურბინებთან შეჯახება და არ მომხდარა ჰაბიტატების დეგრადირება;
- იტალიაში, ვალბორმიდის რეგიონში 2008 წელს დამონტაჟდა 10 ქარის ტურბინა. ქეს-ის ექსპლუატაციაში გაშვებამდე და გაშვების შემდეგ არაერთხელ ჩატარდა მონიტორინგი, რომელმაც დაადასტურა, რომ ტურბინების მონტაჟს გარემოზე დამატებითი უარყოფითი ეფექტი არ გამოუწვევია;

- ხორვატიაში, Orkaj-ის ქარის ელექტროსადგური მოქცეულია Natura 2000-ის ტერიტორიაზე. ქარის ელექტროსადგურის ოპერირების პერიოდში განხორციელებული კვლევებით, უარყოფითი ზეგავლენა ორნითოფაუნაზე არ გამოვლენილა;
- შოტლანდიაში, მთის არწივებისთვის მნიშვნელოვან ტერიტორიასთან ახლოს, 2001 წელს დაიდგა 45 ქარის ტურბინა. ტერიტორია Natura 2000-ის ფარგლებშია მოქცეული. ოპერირების დროს ჩატარებული მონიტორინგით დადგინდა, რომ ქარის ელექტროსადგურის უარყოფითი გავლენა მინიმალურია და ქარის ელექტროსადგურის ექსპლუატაციით გამოწვეული არწივების სიკვდილიანობა არ დაფიქსირებულა. ასევე არ დაფიქსირებულა ფრინველების მიერ ბინადრობის არეალის მიტოვების შემთხვევა. აღსანიშნავია, რომ ოპერატორმა კომპანიამ ორჯერ მიიღო ნებართვა ქეს-ის გაფართოებაზე და ტურბინების რაოდენობა გაიზარდა 78-ამდე.

ზემოთ ჩამოთვლილი მაგალითები ნათლად აჩვენებს, რომ საერთაშორისო გამოცდილება უშვებს ქარის ელექტროსადგურების განთავსების შესაძლებლობას გარემოსთვის სენსიტიურ ზონებში. დამატებით, ევროკავშირის მიერ 2011 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში „Wind energy development and Natura 2000“ ვკითხულობთ, რომ Natura 2000-ის ზონებში დაშვებულია ქარის ელექტროსადგურების მშენებლობა¹. Natura 2000-ი კი, ზურმუხტის ზონის ექვივალენტია ევროკავშირის ტერიტორიაზე.

Article 31 of the Directive 2014/52/EU-ს მიხედვით, გარემოსდაცვითი შეფასების დოკუმენტის მომზადებისას კომპანიამ უნდა განიხილოს გონივრული ალტერნატივები. კომპანიას გზმ-ს დოკუმენტში და დამატებით წარმოდგენილ წერილებში განხილული აქვს პროექტის გონივრული ალტერნატივები. რის საფუძველზე შეარჩია კასპი, როგორც ქეს-ის მშენებლობის ტერიტორია.

ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების საკითხი

ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების საკითხი კვლავ შეუსწავლელი და დაუდგენელია. სწორედ, კვერნაკის ქედის განსაკუთრებულობა და პასუხისმგებლობა მსგავსი ტიპის ტერიტორიაზე პროექტის განსახორციელებლად, სრულიად უარყოფილი აქვს კომპანის, რასაც თავად ადასტურებენ. კომპანია, მეორედ დამატებითი ინფორმაციის წარდგენისას თავად აცხადებს, რომ პროექტის გზმ-ის ანგარიშში ორნითოფაუნის მდგომარეობა განხილულია საპროექტო ტერიტორიისათვის და არა - მთლიანად კვერნაკის ქედისათვის. წერილში ვკითხულობთ: “პროექტის გზმ-ის ანგარიშში ორნითოფაუნის მდგომარეობა განხილულია საპროექტო ტერიტორიისათვის და არა მთლიანად კვერნაკის ქედისთვის, ან მისი შემოგარენისათვის”.

¹ “Natura 2000 sites are not intended to be ‘no development zones’ and new developments are not automatically excluded.” <https://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/leaflets/windfarm/en.pdf>

შესაბამისად, კომპანიას არ შეუსრულებია სამინისტროს მოთხოვნა კვერნაკის ქედის, როგორც ერთიანი ბუნებრივი კომპლექსის დეტალურ შესწავლასთან დაკავშირებით. ამგვარად, ქედზე გავრცელებულ ბიომრავალფეროვნებაზე მოსალოდნელი ზემოქმედება დაუდგენელია.

კომპანიის კომენტარი:

ორნითოლოგიური კვლევები, მათ შორის ყველა სხვა საჭირო კვლევა ჩატარებულია პროექტის ტერიტორიისთვის და პოტენციური ზემოქმედების არეალისთვის. ზურმუხტის უბანი 13 ათას ჰა-მდე ვრცელდება საპროექტო საკვლევით ტერიტორია კი 1000 ჰა-ს არ აღემატება. აღსანიშნავია რომ თვითონ ტურბინების განთავსებისთვის საჭირო ტერიტორია არ აღემატება 0.6 ჰა-ს. ორნითოლოგიური კვლევის მიზანს წარმოადგენს ქეს-ის პოტენციური ზემოქმედების დადგენა ორნითოფაუნაზე და შესაბამისი შემარბილებელი ღონისძიებების განხორციელება. რაც მიღწეულია. რაც შეეხება კვერნაკის ქედზე ზემოქმედებას, კომპანიას წარდგენილი აქვს “ზემოქმედების შესაბამისობის შეფასება ზურმუხტის ტერიტორიაზე „კვერნაკი“ (GE0000046)” ანგარიში სადაც დეტალურად არის შეფასებული ქეს-ის პოტენციური ზემოქმედება ზურმუხტის უბანზე.

კომპანიის წარმომადგენლები, იმეორებენ რომ ორნითოლოგიური თვალსაზრისით შერჩეული ტერიტორია საშუალოა. მათი თქმით, კვერნაკის ქედზე 400 სახეობიდან 135 სახეობა გვხვდება, რაც 400 სახეობის 33.75%-ს შეადგენს, საქართველოში კი არის სხვა ადგილები, სადაც 400 სახეობის 80 %-ზე მეტი აღირიცხება. აღსანიშნავია, რომ 2019 წლის დეკემბრის მონაცემებით, ზურმუხტის ქსელის განახლებულ სიაში, საქართველოში 59 დეზიგნირებული საიტია. “ევროპის ველური ბუნებისა და ბუნებრივი ჰაბიტატების დაცვის კონვენციით” (ე.წ ბერნის კონვენცია) დაცულ ფრინველთა სახეობების საიტზე გავრცელების მიხედვით კი, კვერნაკის ქედი ფართობის სიმცირის მიუხედავად (13 ჰა) ზურმუხტის ქსელის საიტებს შორის გამოირჩევა.

კომპანიის კომენტარი:

ზემოთ აღნიშნული ინფორმაცია მოიცავს უზუსტობას: კვერნაკის ქედის ფართობი 13,000 ჰა-ს შეადგენს.

ამასთან, კომპანიას არ ჩაუტარებია ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული კვლევა, რომელიც სკოპინგის დასკვნით იყო სავალდებულოდ შესასრულებელი 2020 წლის გაზაფხულზე, მისი შედეგები კი, უნდა ასახულიყო გზშ ანგარიშში.

კომპანიის კომენტარი:

სკოპინგის დასკვნაში ჩანაწერი შემდეგია:

„წინასწარი ზოოლოგიური კვლევის ანგარიშის ქვეთავში (გვ. 32) მითითებულია, რომ „კასპის (კვერნაკის) ქარის ელექტროსადგურის პროექტის ტერიტორიის ფარგლებში სავალდებულოდ სამუშაოები განხორციელდა 2017 წლის 11 ნოემბერს“, ასევე ამავე აბზაცში

ნათქვამია, რომ „კასპის (კვერნაკის) ქარის ელექტროსადგურისთვის შერჩეული ტერიტორიის ზოოლოგიური კვლევა შესრულდა დღის საათებში, 09:45 საათიდან 19:00 საათამდე დროის ინტერვალში“, ვინაიდან ტერიტორია წარმოადგენს როგორც საქართველოსთვის, ასევე საერთაშორისოდ, ბიომრავალფეროვნებისთვის მნიშვნელოვნად აღიარებულ ტერიტორიას. გზშ ანგარიშის მომზადების ეტაპზე საჭიროა ჩატარდეს შესაბამისი კვლევები სახეობების გამოსავლენად და მათზე ზემოქმედების დასადგენად, განსაკუთრებით ზემოთ აღნიშნული ფრინველთა მნიშვნელოვანი ტერიტორიების გათვალისწინებით. შესაბამისად, საჭიროა ჩატარდეს ფაუნის (მათ შორის ორნითოფაუნის და ხელფრთიანების) კვლევა და განისაზღვროს ფრინველებზე და ხელფრთიანებზე პროექტის განხორციელებით გამოწვეული ზემოქმედების სახეები და კონკრეტული, ეფექტური შემარბილებელი ღონისძიებები, როგორც ეგზ სთან, ასევე ქარის ტურბინებთან დაკავშირებით.

სკოპინგის ანგარიშის მიხედვით „ფასკუნჯი კვერნაკის საველე გასვლების 1%-ზე ნაკლებში აღირიცხა“, რაც შესაძლოა გამოწვეული იყოს არახელსაყრელ პერიოდში ჩატარებული კვლევით (ფასკუნჯს ნოემბრის თვეში უკვე დატოვებული აქვს საქართველოს ტერიტორია, რადგან წარმოადგენს მიგრირებად სახეობას). აღნიშნულიდან გამომდინარე, **საჭიროა გაზაფხულზე ჩატარდეს განმეორებითი ორნითოლოგიური კვლევა, რომელიც წარმოადგენილი უნდა იყოს გზშ-ის ანგარიშში.**

კომპანიამ ორნითოლოგიური კვლევა დაიწყო 2018 წელს. სკოპინგის რეპორტის მომზადების დროს ეს კვლევა არ იყო დასრულებული, შესაბამისად არ იქნა შეტანილი სკოპინგის რეპორტში. აღნიშნული 4 სეზონიანი (მათ შორის გაზაფხულის სეზონის) კვლევა სამინისტროს წარედგინა გზშ-ს დოკუმენტთან ერთად.

სკოპინგის მოთხოვნის მიხედვით კომპანიას უნდა წარმოედგინა გაზაფხულზე ჩატარებული კვლევა, რაც შეასრულა. ამასთან ერთად, გზშ-ს დოკუმენტის მიხედვით კომპანიას აღებული აქვს ვალდებულება ჩაატაროს დამატებითი მონიტორინგი ქეს-ის ოპერირების გაშვებამდე.

კომპანია ფასკუნჯის გავრცელებასთან დაკავშირებით ურთიერთგამომრიცხავ არგუმენტებს იყენებს. საპროექტო ტერიტორიისთვის ფასკუნჯი და ბექობის არწივი როგორც გავლით

გადამფრენის (PM) და შემთხვევითი ვიზიტორის (OV) სტატუსით არიან ნახსენები, მაშინ, როდესაც გზშ-ში დოკუმენტაციაში წერია, რომ ფასკუნჯი საპროექტო ტერიტორიის ფარგლებში მრავალჯერ იყო დაფიქსირებული. შესაბამისად, შესაძლოა ზემოქმედების საფრთხე საგულისხმოდ, მიუხედავად იმისა, უშუალოდ საპროექტო ტერიტორიაზე გვხვდება თუ არა ფასკუნჯის ან ბექობის არწივის ბუდეები.

კომპანიის კომენტარი:

ჩატარებული კვლევების საფუძველზე, კვერნაკის ქედზე ბექობის არწივის ბუდეები არ დადასტურებულა. საქართველოში ბექობის არწივი ბუდობს დიდი მდინარეების ქალის

ტყეებში, სადაც 40-70 წლის, 20-25 მ-ზე მაღალი ალვის ხეებია წარმოდგენილი. წიგნში „საქართველოს მტაცებელი ფრინველები“ (ა.აბულაძე, 2013) ნათქვამია, რომ იმ 37 ბუდიდან, რომელთა შესახებაც ავტორისათვის 1981 წლიდან არის ცნობილი, მხოლოდ ერთი იყო კლდეზე მოწყობილი და ერთივე ელექტროგადამცემი ხაზის ანძაზე, ხოლო 18 გაშენებული იყო 10 მეტრზე მაღალ ალვის ხეებზე, 9 ბუდე - 10 მეტრზე დაბალ ღვივებში, 7 ბუდე - ფიჭვებზე და თითო-თითოც - ფსტაზე, უთხოვარსა და წიფელზე. როგორც პროექტის გზშ-ის ანგარიშში მოყვანილი რუკიდან ჩანს, მდ. მტკვარი და მის ნაპირებზე შემორჩენილი ჭალის ტყის ფრაგმენტები SPA N10-ის და ფრინველთათვის მნიშვნელოვან ტერიტორიის „კვერნაკის ქედი“ GE020 საზღვრებში არ შედის. კვერნაკის ქედზე და საზოგადოდ, ქ. გორსა და ქ. მცხეთას შორის მონაკვეთზე, მდ. მტკვრის ჭალაში, ბექობის არწივის არცერთი ბუდის არსებობა ორნითოლოგებისთვის არ არის ცნობილი. ყოველივე ზემოთხსენებულიდან გამომდინარე, ეს სახეობა მითითებულია როგორც ამ ტერიტორიისთვის იშვიათი შემთხვევითი ვიზიტორი ან გადამფრენი.

ფასკუნჯის ბუდე პროექტის ზემოქმედების არეალის მიღმა მდებარეობს, ხოლო გზშ-ს დოკუმენტში მითითებული სახეობის არსებობის სტატუსი უშუალოდ საპროექტო ტერიტორიისთვის არის. ამიტომაც, საპროექტო ტერიტორიისა და პროექტის ზემოქმედების არეალის შემთხვევაში, ფასკუნჯის არსებობის სტატუსად მითითებულია „შემთხვევითი ვიზიტორი“, რადგანაც, ორნითოლოგის აზრით, ფასკუნჯი საპროექტო ტერიტორიაზე არ ბუდობს და აქ არ გვხვდება მისი საკვები ტერიტორია. . გზშ-ის ანგარიშში განხილულია ფასკუნჯის უახლოესი ბუდეები, თუმცა, როგორც ჩატარებული კვლევებიდან დადასტურდა, მათზე პროექტის განხორციელებით გამოწვეული ზემოქმედება არ არის მოსალოდნელი. ფასკუნჯები იშვიათად აღიან ქედის წვერისკენ (საპროექტო ტერიტორიაზე), რადგან აქ მათი საკვები არ მოიპოვება, და ასეთ შემთხვევაშიც კი მის თავზე 200-300 მ სიმაღლეზე გადაიფრენს. ისინი მდ. მტკვრის ჭალაში და დასახლებული პუნქტების მახლობლად არსებულ ნაგავსაყრელებზე იკვებებიან. გზშ-ს დოკუმენტის მიხედვით კომპანია იღებს ვალდებულებას რომ მიიღოს ყველა საჭირო ზომა, რათა საპროექტო ტერიტორიაზე არ მოხდეს ნარჩენების დაგროვება.

კუმულაციური ზემოქმედების საკითხი

სამინისტრო თავად აღნიშნავს, რომ კვერნაკის ქედზე დაგეგმილი ქარის სადგურების განხორციელების შედეგად დადგება კუმულაციური ზემოქმედება, რამაც შესაძლოა უარყოფითად იმოქმედოს ფასკუნჯსა და ბექობის არწივზე.

კასპის ქარის ელექტროსადგურის ზურმუხტის ტერიტორიაზე ზემოქმედების შესაბამისობის შეფასების ანგარიშში ვკითხულობთ: "აღსანიშნავია, რომ ნიგოზას და შპსამპერაქს ენერჯის ქეს- ების პროექტები განვითარების უფრო გვიანდელ სტადიაზეა, ვიდრე კასპის ქეს-ის პროექტი და ფრინველებზე და ხელფრთიანებზე დაკვირვება აქ ჯერ გრძელდება. ამ პროექტების შესაბამის გზშ-

ებში, კუმულაციური ზემოქმედების თავში უფრო დეტალურად უნდა იქნას განხილული კასპის ქეს-თან შესაძლო კუმულაციური ზემოქმედების საკითხები“.

კუმულაციური ზემოქმედების გამოსავლენად, სს “კავკასიის ქარის კომპანიას” არ წარმოუდგენია ახალი კვლევა. წერილში ვკითხულობთ: „არსებული ინფორმაციიდან გამომდინარე, ექსპერტებმა ჩაატარეს შესაბამისი ანალიზი და არ გამოუვლენიათ კუმულაციური ზემოქმედების რისკები (გთხოვთ იხილოთ გზშ-ს 6.13 თავი)“. კუმულაციური ზემოქმედების შეფასების პასუხისმგებლობა კომპანიას, შპს „ჩალიკ ჯორჯია ვინდოუ“ გადააქვს, რადგან ნიგოზას ქარის ელექტროსადგურის პროექტი უფრო გვიანდელ ეტაპზეა.

განხილული არ არის კუმულაციური ზემოქმედება კვერნაკის ქედზე გავრცელებული ბერნის კონვენციით დაცულ ფრინველთა სახეობებზე. სწორედ, კუმულაციური ზემოქმედება შეიძლება აღმოჩნდეს გადამწყვეტი კვერნაკის ქედის, როგორც ზურმუხტის ქსელის საიტის ეკოსისტემური ღირებულების დაკარგვისათვის.

კომპანიის კომენტარი:

გზშ-ს დოკუმენტში და დამატებით წერილებში კომპანიამ წარმოადგინა ინფორმაცია კუმულაციურ ზემოქმედებასთან დაკავშირებით. ნიგოზას ქეს-ის პროექტი განვითარების უფრო გვიანდელ სტადიაზეა, მას გავლილი აქვს მხოლოდ სკოპინგის ეტაპი. ამ პროექტისთვის საქართველოს მთავრობასთან გაფორმებული ურთიერთგაგების მემორანდუმით გათვალისწინებული ტერიტორია მცირედით იკვეთება ფასკუნჯის კვებისა და საშუალო ან დაბალი სიხშირის ვიზიტების ზონასთან, მაგრამ ძირითადი ნაწილი დაშორებულია ფასკუნჯის ვიზიტების ზონიდან.

არსებული ინფორმაციიდან გამომდინარე, ექსპერტებმა ჩაატარეს შესაბამისი ანალიზი და არ გამოუვლენიათ კუმულაციური ზემოქმედების რისკები. დამატებით კომპანია გეგმავს ოპერირების ეტაპზე განახორციელოს ფრინველების მონიტორინგი და აღნიშნული მონიტორინგის ფარგლებში გაანალიზოს კუმულაციური ზეგავლენა ასეთის არსებობის შემთხვევაში და შესაბამის შედეგები წარუდგინოს სამინისტროს.

ამასთან ერთად ხაზგასასმელია, რომ ამ ეტაპზე კვერნაკის ქედზე დაგეგმილი პროექტებიდან კასპის ქარის ელექტროსადგურის დადგმული სიმძლავრე უნდა იყოს 54 მგვტ, ნიგოზას პროექტის კი 50 მგვტ. ჯამში განსათავსებელი ტურბინების რაოდენობა არ გადააჭარბებს 20 ტურბინას. თითოეული ტურბინის საძირკველისთვის განსაზღვრული მიწის ფართობია 25x25მ რაც ჯამში გამოდის 1.25ჰა-ამდე, რაც მთლიანი ზურმუხტის უბნის 0.01%-ზე ნაკლებია.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ კომპანიის წარმოდგენილი ინფორმაცია ვერ პასუხობს სამინისტროს მოთხოვნებს და კვლავ დაუდგენელი რჩება პროექტის განხორციელების შემთხვევაში მოსალოდნელი ზემოქმედების დასადგენად, ისეთი ფუნდამენტური საკითხები,

როგორებიცაა: ალტერნატივების განხილვა, ბიომრავალფეროვნებაზე ზემოქმედების შეფასება

და ქარის სადგურების მოსალოდნელი კუმულაციური ზემოქმედება.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ დაცული არ არის სკოპინგის დასკვნის მოთხოვნა - გათვალისწინებული იყოს ფრინველთა არსებობისათვის უსაფრთხო მანძილით დაშორების ნორმები და რეკომენდაციები.

ცხადია, რომ კომპანია ვერ ახერხებს სამინისტროს მოთხოვნილი საკითხების დაზუსტებასა და გამოკვლევას, რის გარეშეც დაუშვებელია გარემოსდაცვითი გადაწყვეტილების გაცემა და საქმიანობის განსახორციელებლად ხელშეწყობა.

კომპანიის კომენტარი:

დასკვნა დაუსაბუთებელია, არ ეყრდნობა ფაქტიურ გარემოებებს და მიკერძოებულია. კომპანიამ გზშ-ს დოკუმენტი წარადგინა ყველა რეგულაციის გათვალისწინებით და პროცესი მიმდინარეობს საქართველოს კანონმდებლობის დაცვით. ამასთან ერთად, ზემოთხსენებულ საკითხებთან დაკავშირებით, არაერთხელ წარდგენილი აქვს შესაბამისი არგუმენტირებული ახსნა-განმარტებები.

Subject: Kaspi wind power station project

To Levan Davitashvili

Minister of Environmental Protection
and Agriculture of Georgia

Brussels, 02/10/2020

Ref.020/066_SBE AB

Dear Minister,

We are writing to you concerning a proposed project by **Caucasian Wind Company JSC** to construct a 54 MW wind power station and 110 KW power lines near the city of Kaspi in the Kvernaki ridge area. We have learned that the company plans to implement subsequent activities on the Kvernaki Ridge, which is the designated site of “**Emerald Network**” - “**Kvernaki**” (**GE0000046**).

BirdLife International is a global partnership of conservation organisations (NGOs) that strives to conserve birds, their habitats, and global biodiversity, and work with people towards sustainability in natural resources. Together we are over 100 BirdLife Partners worldwide - one per country or territory and growing. Our partner organisation in Georgia is the **Society for Nature Conservation (SABUKO)**.

BirdLife is widely recognised as the world leader in bird conservation. Our actions are providing both practical and sustainable solutions significantly benefiting nature and people. We observe bird, mammal, reptile, amphibian, and insect populations suffering catastrophic declines due to harmful development practices throughout Europe and beyond.

BirdLife International has worked on several cases, including the building of wind farms in Natura 2000 sites. One of the latest cases is Kaliakra in Bulgaria. The Republic of Bulgaria has failed to classify as a special protection area the most suitable territories in number and size for the conservation, first, of the biological species listed in Annex I to Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of November 30 2009 on the conservation of wild birds (OJ 2010 L 20, p. 7) (‘the Birds Directive’) and, secondly, of the regularly occurring migratory species, not listed in that annex, in the geographical sea and land area where that directive applies and

accordingly has failed to fulfill its obligations under Article 4(1) and (2) of that directive. Our legal action with the European Commission has led to Bulgaria being condemned in front of the European Court of Justice.

CWC response:

Kaliakra region in Bulgaria is well known with its wind resources. Companies had started installing wind turbines more than 10 years ago. During that period, the Ministry of Environment of Bulgaria had no permitting requirement for the EIA documentation process for single turbine or small wind farm projects with the total installed capacity of less than 5 MW. Causing installation of more than 250 wind turbines, highly diversified between the numerous different private companies.

Even though the Kaliakra region is an important feeding area for the migratory birds, due to the absence of the respective regulations, it was not taken into account while project planning, and consequently, at present migratory birds are facing negative impacts.”

Kaliakra is an example of how lack of legislation had negative impact on nature. While there are much more success stories of developing/operating wind farms within the Natura 2000 areas:

- Scotland – Beinn An Tuirc Windfarm, 30MW constructed in 2001 with 45 turbines, which is close to the golden eagle territory. According to monitoring during the years 1997 to 2014 , eagles have neither collided with the turbines nor have they been displaced due to disturbance. Even through it’s the area of Natura 2000, the project received additional permits for extension twice. First for up to 64 turbines / 73MW and the second time adding 14 new turbines.
- Austria – Burgenland region – both eagles and bustard population are increasing despite 900 MW provided by 400 turbines installed in this region.
- Greece Panachaiko wind farm – up to 50 MW developed with two phases. 10-year monitoring showed no collision incidents and no habitat displacement. (site is covering two Natura 2000 areas)
- Italy – Valbormida – 10 wind turbines operating since 2008. According to an 8-year monitoring program, the population trends are similar to national trends. The wind farm had no additional impact. (15 type of birds in more than 2000 populations were monitored)
- Portugal - Malhanito and Prados wind farms – built inside a Natura 2000 area. These are successful examples of how to reconcile wind projects and wildlife. The potential impacts on two endangered species, the Bonelli’s eagle on Malhanito wind farm and

the Montagu's Harrier on Prados wind farm, triggered the development of mitigation plans for both species.

- Croatia - WF Orjak – built in Natura 2000 area (POP area important for protection of birds), post-construction monitoring has been in progress for two years. First results suggesting no impacts on birds.
- Czech Republic - Vrbice wind farm, Nove Mesto wind farm, Petrovice wind farm - WF projects developed in classified “Important bird areas”. None of these projects show an impact on birds.
- Estonia - Virtsu II wind farm – operating in a Natura 2000 area. First monitoring results suggest no impacts on birds.
- France - about 30 wind farms are estimated to be located in Natura 2000 areas.

We urge you to undertake an important decision regarding the Kaspi Wind Power Station Project without delay, as several issues make the project very problematic for our organization.

CWC response:

The Environmental Assessment code adopted in 2017 introduces and implements principles of the European Union Directives on Environmental Impact Assessment (EIA) and Strategic Environmental Assessment (SEA) in Georgia. Besides, the code is also in compliance with multilateral international agreements such as the Convention on Environmental Impact Assessment in Transboundary Context (Espoo Convention) and its protocol on SEA and the Aarhus Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters. Following the Environmental Assessment Code activities, having significant impacts on the environment and human life and/or, health will be subject to EIA.

The application procedure of the JSC Caucasian Wind Company (CWC) on the construction of Kaspi Wind Power Plant (54 MW) and 110 kV Overhead Power Lines (OPL) in the municipality of Kaspi was conducted in full compliance with the requirements established by the Environmental Assessment code. Following the N2-1167 Order (29 November 2019) of the Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia "on the issuance of the scoping decision on construction and operation of JSC Caucasus Wind Company Kaspi Wind Power Plant (Installed Capacity 54 MW), 110 kV OPL and 110 kV substation", the Ministry issued scoping Decision N126 (26.11.2019) which obliged the company to prepare the Environmental Impact Assessment report for the planned project. The detailed Environmental and Social Impact Assessment (ESIA) was prepared and submitted by CWC to the MEPA on May 11, 2020.

In accordance with Articles, 11, and 12 of the Environmental Assessment Code two public hearing were conducted involving the local population and all interested stakeholders for participation.

The first and the most important issue concerns the Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*), which is on the red list of the International Union for Conservation of Nature (IUCN) its status is - endangered. Besides, Egyptian Vulture is a protected species under the Second Annex to the European Convention for the Protection of Wildlife and Natural Habitats (the so-called Bern Convention) - "Strictly Protected Fauna Species," In Europe, the vulture species have declined by over 50% in the last 50 years. Most Egyptian Vulture populations are migratory. In general, large- scale threats include deterioration and loss of habitat, shortage of food through changes in land use (for example, infrastructure projects on former feeding grounds), **collisions with wind farms**.

CWC response:

The following article is written by Birdlife International in 2015: <https://www.birdlife.org/europe-and-central-asia/news/saving-egyptian-vulture-mission-still-possible>.

Identifying accidental poisoning as the main reason of vulture death:

"However, the **most common cause seems to be accidental poisoning**: vultures eat poisoned bait meant for predators like foxes and wolves, or consume dead poisoned predators and dead livestock treated with medicines that are harmful to them."

This kind of practice is more common in African counties and is not applied in Georgia.

Regarding other reasons, according to the bird monitoring studies conducted by the company experts risks seems to be lower for Kaspi Wind Farm:

- **deterioration and loss of habitat** – Vulture nest is located in 2-3 kilometers from the Wind turbines.
- **shortage of food through changes in land use** (for example, infrastructure projects on former feeding grounds) - Project area is far and at the opposite side from the vultures feeding area.
- **Collisions with wind farms** – Project area is not suitable for the vulture feeding and habitat Accordingly during 1 year monitoring experts have conducted, vultures were seen several times close to the project area (close not on the project area), and experts do not expect them to fly lower than 200-300m. Total height of the turbines do not exceed 180m. Additionally, it needs to be admitted that only 3 nests were identified close to the turbine territories, distance between the closest one is 2-3 km, while the further one is more than 10km. Egyptian vulture's global population is 12,000-38,000 mature individuals (BirdLife International, 2018a). Close to the wind farm only two individuals are nesting. Representing 0.0052% - 0.016% of population. According to the studies company has conducted, impact is expected to be low.

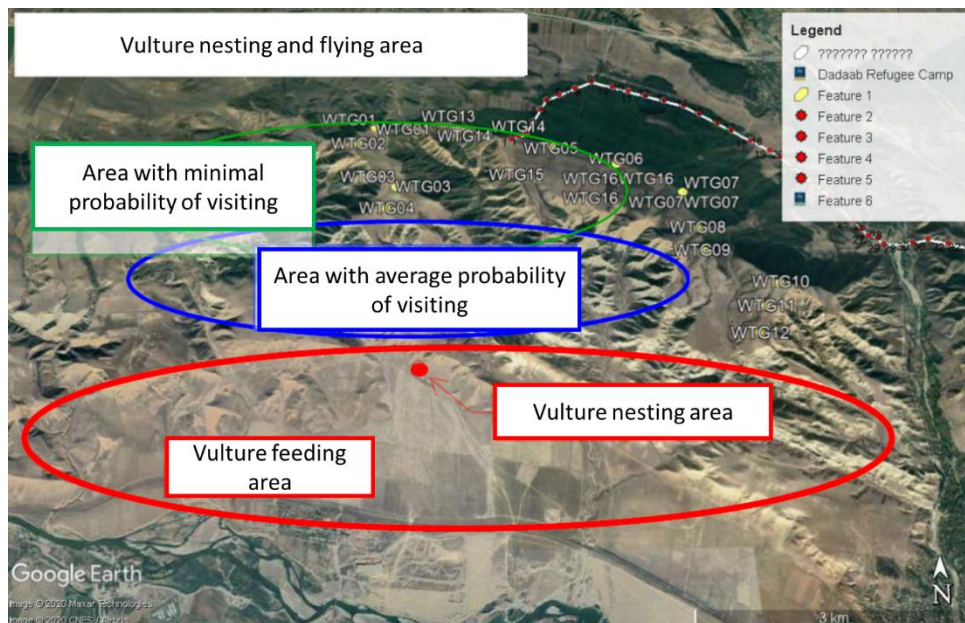
Additionally, in the ESIA document, the company is offering to apply further mitigation measures both during construction and operational phase to minimize the risks.

Wind Farm's Negative Effects on Emerald Network sites and its species.

In Annex II of the European Commissions' guidance document, "Wind Energy Developments and Natura 2000" species most likely to be affected by the wind farms are listed, including Egyptian Vulture (*Neophron percnopterus*). It states that there is evidence of substantial risk of habitat displacement and barrier effect while there is evidence or indications of risk or impact for Bird Strike/Collision; they are also listed in Annex I of the EU Birds Directive. **Annex V of the same document indicates that special concern has to be raised for Egyptian Vulture in terms of collision fatalities, and birds that are making regular flights between nesting and feeding areas may face enhanced risks.**

CWC response:

Both nesting and feeding areas are located to the South from the project area and away from the regular flights route (between nesting and feeding areas), which is in-line with your statement and international standards, thus proves company's findings -> impact on vultures is expected to be minimal to non-existent. Vultures do not have incentive to fly at the project area. Please see the map below.

Egyptian Vulture can fly a maximum of 25 kilometres daily to obtain food. According to the EIA report, the maximum distance between the turbines and the nearest nest is 2-3 kilometres. Between the farthest pairs is 10 kilometres. Studies from Spain have shown that inappropriately

planned wind farm developments have had significant impacts on Egyptian Vulture populations due to increased mortality.

CWC response:

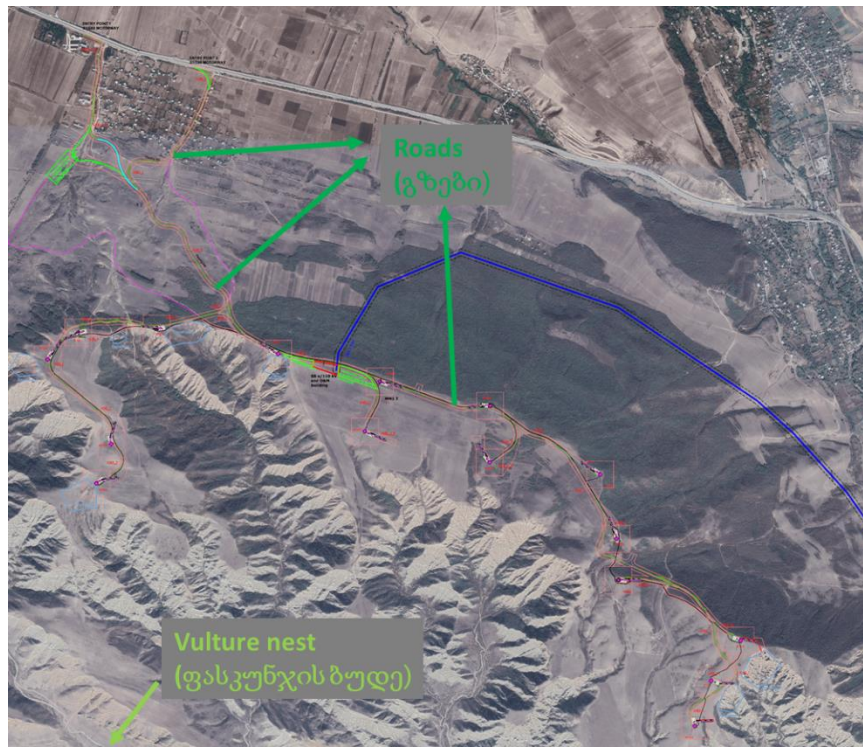
During monitoring period, the company has involved both international and local experts to conduct extensive studies and analysis. All of them concluded that EU does not set requirements for distance between a wind turbine and Egyptian vulture habitat. 15 km distance is mentioned in the article Carrete, M., et al. 2009. Article describes bird collision statistical model for wind farms in Spain. Study does not stipulate that the collision will be higher if the distance decreases. Also, there are number of studies putting this hypothesis under the question. Experts believe that each case should be evaluated separately considering wind farm location, nest location, habitat area feeding area etc. CWC has conducted more than 1 year of monitoring and evaluated vulture habitat in details. The company believes that experts conducted the studies using the best approach after the submission of ESIA reports the company has not received any complaint about the methodology of those studies. . Study was conducted by highly experienced local expert Dr. Alexander Abuladze, who is monitoring those vultures and birds of prey in Georgia since 1970s. Needless to say that Mr. Abuladze is experienced with wind farm projects in Europe as well.

These adverse effects are also explained in the guidance documents:

- ***Disturbance and displacement:*** Disturbance can lead to displacement and exclusion, and hence loss of habitat use. This risk may be relevant for birds, bats, and marine mammals. The species may be displaced from areas within and surrounding wind farms due to visual, noise, and vibration impacts. The disturbance may also arise from increased human activity during construction work and maintenance visits and/or as a result of opening up access to the site for others through the construction of new access roads etc. The scale and degree of disturbance determine the significance of the impact, as does the availability and quality of other suitable habitats nearby that can accommodate the displaced animals.

CWC response:

Distance between the planned construction area and the closest nest is more than 2km. Meaning that during operational period abovementioned impacts will be minimal. Additionally, during construction CWC declared that we will not use explosives for any works. CWC also explains in ESIA that access roads are planned from the North side of the project while nests are located at the South of the turbines in order to mitigate the impact on birds.

- **Barrier effect:** Wind farms, especially large establishments with tens of individual wind turbines, may force birds or mammals to change direction, both during migrations and, more locally, during regular foraging activities. Whether or not this is a problem depends on a range of factors such as the size of the wind farm, the spacing of turbines, the extent of displacement of species and their ability to compensate for increased energy expenditure, as well as the degree of disruption caused to linkages between feeding, roosting and breeding sites.

CWC response:

As it's mentioned above, CWC has conducted more than 1 year of monitoring on birds. According to the findings, wind turbines are not located at the main route of migratory birds, so the barrier effect impact is not expected for Kaspi wind turbines.

- **Collision risk:** Birds and bats may collide with various parts of the wind turbine or associated structures such as electricity cables and meteorological masts. The collision risk level depends very much on the on-site location and the species present and on weather and visibility factors. Long-lived species have low reproductive rates and/or rare or are already in a vulnerable conservation state (such as eagles, vultures, and various bats) that may be particularly at risk. Evidence to date indicates that wind farms that are located away from

areas harboring concentrations of wild animals or areas that are important for wildlife have relatively low rates of mortality.

CWC response:

The monitoring data and reports presented by the Company shows low risk of collision. Selected area for developing wind farm is degraded and mainly used as a pastures. Part of the area is even currently used for agriculture purposes

ESIA report declares that area is clean from the waste and there are not dead animals, so area is not attractive for vultures. In addition, according to the submitted project layout it is seen that, company is planning to construct OHL on the north part which is on the opposite side of the vulture nest and outside the emerald zone, close to the **existing 500kV line**. Additionally, three meteorological masts are located at the project area installed since 2017 with zero collision event.

From the documentation submitted by the company, it not clear that the study of the impact on the biodiversity has not been entirely conducted, as evidenced by:

1. The requirement specified in the ministry's scoping opinion to repeat the ornithological survey in the spring of 2020 and to include it in the EIA report (which the company has not done)

CWC response:

We believe there is a slight misunderstanding regarding this point. CWC has submitted scoping report in 2019 to the Ministry of Environmental Protection and Agriculture. In the scoping report, company mentioned that we had conducted several site visits in 2017 during autumn season. Ministry stated that this monitoring was not enough and further monitoring was required during the spring season. In the scoping report, CWC didn't mention studies conducted in 2018 or 2019 as the studies, during preparing scoping report, were ongoing.

In ESIA document, the company has submitted four full seasonal monitoring reports (including Spring) during the years 2018 and 2019, conducted by local and internationally experienced experts. The ministry has never asked for Spring monitoring in 2020 or in any specific year. The intension of the ministry is to have a full year monitoring report before approving ESIA. Since the company already had one year of monitoring at the time of the ESIA application, the provided document was found to be sufficient by the Ministry. In addition to this and as stated in the ESIA report, the company will conduct additional monitoring before commissioning.

2. The remark made by the ministry during the suspension of the second production that the company should conduct a detailed study of the Kvernaki Ridge as a unified natural complex (which the company has not done).

CWC response:

The company has submitted all the documents required by the ministry and included appropriate impact assessment for the Emerald network Kvernaki ridge. Please refer to the [document](#).

Another problematic issue is the project's location, defined in the memorandum of understanding on May 4, 2017, between the Government of Georgia and Caucasus Wind Company JSC. Before preparing the EIA report, the project area was agreed with the government, and it certainly is not the best practice in the world as it excludes alternatives already in the beginning.

The selected area is the designated site of the Emerald Network – Kvernaki(GE0000046). The Emerald Network is the equivalent of the EU's Natura 2000. The requirements of the Habitats Directive (Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and wild fauna and flora) apply to Emerald Network sites. Article 6 of the Habitats Directive is one of the essential articles in the directive. It determines the relationship between conservation and land-use. Paragraphs (3) and (4) of the directive set out a series of procedural and substantive safeguards that must be applied to plans and projects that are likely to have a significant effect on Natura 2000 / Emerald Network sites.

CWC response:

According to the European Commissions' guidance document, "Wind Energy Developments and Natura 2000" – which also apply to Emerald Network Sites - "Natura 2000 sites are not intended to be 'no development zones' and new developments are not automatically excluded. Instead, the Directives require that new plans or projects are undertaken in such a way that they do not adversely affect the integrity of the [Natura 2000 site](#)."

“They must, undergo a step by step assessment of their implications for the site in view of the site's conservation objectives, (which means scoping, appropriate impact assessment, developing mitigation measures”. Project is canceled only in case of high risk of degradation and no option of mitigation measures. (https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/faq_en.htm question #38).

As a summary of above-mentioned references: according to the EU approaches, **developing Wind Farms inside the emerald network is allowed**, with keeping all required assessments. CWC has taken step by step requirements according to both Georgian and international standards to obtain the right of construction Wind Farm in all aspects. Needless to say, Kaspi WPP is the project with options of all the mitigation measures already considered or scheduled in order to reduce the risk.

The most crucial discrepancy was related to the consideration of alternatives. It is the foundation of the environmental impact assessment process and was entirely ignored by the developer, based on the Memorandum of Understanding signed between the Government of Georgia and JSC Caucasian Wind Company. The reason for selecting the project developing area is wind regimes and economic feasibility, while alternatives should be offered for environmental protection. It proved by the fact that special conservation areas of the so-called Emerald site were selected for the wind stations, and no other alternatives - not crossing the Kvernaki Ridge have been presented;

The company's EIA report does not include the alternatives considered from the environmental point of view, and the suspension of administrative proceedings confirms it.

Article 31 of the Directive 2014/52/EU¹ on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment stipulates:

“The environmental impact assessment report to be provided by the developer for a project should include a description of reasonable alternatives studied by the developer which are relevant to that project, including, as appropriate, an outline of the likely evolution of the current state of the environment without implementation of the project (baseline scenario), as a means of improving the quality of the environmental impact assessment process and of allowing environmental considerations to be integrated at an early stage in the project's design.”

CWC response:

The company has provided an analysis of alternative locations and described the selection process in ESIA document. Due to public interest, the ministry asked the company to clarify certain sections of the ESIA. The company submitted the requested information in a timely manner. As this did not require additional studies, since it's already been completed during the initial phase of the project.

EU directive above states that the company should consider “reasonable alternatives”. In ESIA document the company discussed step by step how it selected reasonable alternative locations and why Kaspi area was selected for construction of the wind farm. The first step was to identify windy areas in Georgia, determine any critical environmental constraints, and

then determine if construction is possible. For example, high wind areas at the southern part of Georgia were eliminated due to their environmental considerations, being that there are located National Parks where construction is prohibited. Additional criteria considered were: bird migratory routes, weather conditions, connection to the grid, possibility of turbine transportation, aviation restrictions, etc.

Development of Natura 2000/Emerald Network Sites

Natura 2000 and Emerald Network sites are not intended to be 'no development zones,' and new developments are not automatically excluded. Instead, the Directives require that new plans or projects be undertaken so that they do not adversely affect the integrity of the sites.

The Appropriate Assessments under Article 6 of the Habitats Directive must be carried out correctly. Experience has shown that many of the problems encountered during the permit approval process are caused by the fact that the necessary steps have not been followed correctly, and the information gathered for the impact assessment is incomplete.

CWC response:

As its stated above, Natura 2000 areas are not "no development" areas, and projects, including wind farms, can be implemented if proper appropriate impact assessment is made. CWC conducted and submitted all necessary documentation for impact assessment. (please refer to link and comments above).

Sound scientific research and early consultation with relevant stakeholders and experts right from the start of the project generally leads to a faster, smoother decision-making process. It also enables wind energy plans and projects to take account of nature conservation interests at the initial design stage so that solutions can be found that minimise or, where possible, avoid adverse effects on Natura 2000/Emerald Network sites altogether.

CWC response:

During the entire process, the company maintained clear and open communication with the Ministry. The company tried several times in vain to work with Sabuko on Vulture studies and share the knowledge to each other, as company very much concerned to obtain maximum knowledge on every aspect of the project development.

Since the initial phase the company had adjusted the design to be more environmental friendly and to minimize any impact on Vultures. For example, during the initial project stage CWC was planning to construct 10km OHL which was crossing Vulture habitat. Experts recommended and company agreed to change the design and construct a 27km line that avoided the Vulture habitat and would go close to the existing 500kv OHL, outside the emerald zone, which significantly increased the project cost.

Company declared several times to the ministry and during public hearing presentation that we are open for a discussion with experts and ready to analyze any new scientific data.

The second submitted EIA report does not meet the ministry's obligations and the legislation, which is reflected in the ministry's termination of administrative proceedings for the second time. From the response submitted by Caucasus Wind Company JSC to the remarks mentioned above on September 17, 2020, it is clear that the company did not conduct a new study, still relying on the information presented in the EIA reports, which is problematic and unacceptable for the ministry.

CWC response:

The Ministry of Environmental Protection and Agriculture of Georgia is very open to engage as many stakeholders as possible during the process. When any party/stakeholder submits their point of view or question, it's a common practice to pause the process and give the applicant Company to clarify them, which was the case on Sep 20,2020.

Given all the above, several issues remain problematic:

Position of the company - according to the studies conducted by experts, it is confirmed that the development of the project "Kaspi Wind Power Plant" will not have a significant impact of the environment - can not be considered credible, given two circumstances:

1. The studies to which this report relates are unsatisfactory for the ministry. From the scoping stage, the ministry asked the company to conduct repeated ornithological studies and study in detail the Kvernaki Range as a unified natural complex.

CWC response:

Please refer to the comments above, the company has completed all the studies asked by the Ministry on scoping process.

2. Incompletely conducted biodiversity research cannot determine the extent of the expected impact. While implementing a wind farm project, the most critical issue is the expected impact on the birds. Therefore, in the end, it is evident that the expected impact on biodiversity has not been studied, without which the decision could lead to the abolition of the status of the emerald network site - Kvernaki and the extinction of the species found there.

CWC response:

CWC submitted a one-year bird monitoring study to the ministry that was conducted by experienced experts/companies. No comments were received from Sabuko or any other stakeholder regarding the recommendations and methodology used by the company's experts. Additionally, Biodiversity and Forest Department of the Ministry of Environmental Protection and Agriculture together with independent experts have

reviewed studies and they do not have any counterarguments regarding the methodology was used.

As a summary of the monitoring, the impact on the Egyptian Vulture could not be high because:

- Project area is not a habitat place for the vulture
- Project area is not a feeding area
- Project area is not between of the habitat and feeding area of the vultures
- Project area is not crossing the migration route
- Access roads will be from the opposite part of the project area than vulture nest
- OHL is planned to be constructed on the opposite side

The expected cumulative impact is not identified. The company's position that the experts conducted the relevant analysis and did not identify the risks of cumulative impacts could not be determined based on their studies. Due to two circumstances:

1. Termination of administrative proceedings for the second time again raises the issue of cumulative impacts. It indicates two wind farm projects planned by two other companies JSC Chalik Georgia Wind (Nigoza) and "Amperax Energy Georgia" LLC, near the project area. As a result of the implementation of these projects, we get a cumulative impact, which may negatively impact the Egyptian Vulture and Eastern Imperial Eagle.
2. In response to this remark, the company again points to the cumulative impact on the EIA report's information, which is not sufficient, and the company has not submitted any additional research. Consequently, this issue is also left without study.

CWC response:

CWC has conducted cumulative impact analyses in the ESIA document. Nigoza project did not submit ESIA report as yet. According to submitted ESIA document, CWC's experts used all the existing data and concluded that a cumulative impact is not expected.

The company will conduct additional monitoring before operation as declared in ESIA. In addition, CWC expresses readiness to conduct additional cumulative impact assessment when there will be more information available regarding the Nigoza project.

3. Emerald Network Site - Kvernaki area is 13ha. It means that if two companies build a minimum of 27 wind turbines, it will cover more than half of Kvernaki's territory, as each turbine requires a defined territory for functionality.

CWC response:

Size of Kvernaki emerald network is 13,000 ha, but not 13ha. Companies are trying to minimize the number of turbines, CWC and Nigoza project plans are to have a total installed capacity of 54 MW and 50MW respectively. This will not exceed more than 20 wind turbines. Each wind turbine requires 25x25m land for each foundation. A total of 1.25ha for all turbines, representing less than 0.01% of Emerald Network.

Therefore, the company's documentation is inconsistent with international law requirements, which is primarily related to the alternative location of the project and the impact assessment of biodiversity and cumulative impact issues

Birdlife International urges to:

- Not to issue a positive environmental decision on documentation prepared with similar deficiencies when the ministry's requirements are still not met by the company; And refuse the company to implement the Kvernaki ridge project.
- The ministry should consider the cumulative impacts that may be posed by the implementation of projects and endanger the species protected by the Bern Convention and the Kvernaki Ridge as an Emerald Network site.
- The company should comply with the ministry's request to install Wind Turbines on a safe distance, which is required by the scoping opinion, and provide such an alternative for installing wind turbines that do not cross important bird areas.
- As part of the Bern Convention, Georgia must comply with the obligations required by the convention and obligations under the association agreement.

CWC response:

As a concluding remark, under the current Georgian legislation and international agreements, the company has all the important information and study requested by the Ministry.

Additionally, CWC continues to express willingness to conduct a call and/or additional discussion with Birdlife International on bird protection and on any other matters.

Respectfully,

Interim Regional Director